

ԿԼԵՐ ԶԵՂԵՐԻ ԵՐԱՆԻՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ
ԿԼԵՐ ԶԵՂԵՐԻ ԵՐԱՆԻՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ

օրուպայ աղէն, գօնադարձն պու եօլ-
տա միւտախէյնիյէ, ատի պիր տա-
վա աղապ, բօլիթիգաճա պիր պէօլիւք
իշ օրուր, նիհանէթ, պիր թագըմ
թէհտիտաթը րէսմիեհտէն սօնրա,
թարաֆէյնի ուղաշմաթնա գարաթ
վիրիլի, իշթէ պու սուրէթտէ քէն-
տիսինէ րաճի օլմանն նիճէ իշթէ
թարիվի Մըսըր պիւմէգպուրիեհ միւ-
տախէյն իթմիշ տիր: Պու պապտէ մի-
սալլէր կսօսթէրմէեհ հաճաթ օլմա-
եպ, շու գառարընն պէեանըլա
իգթիֆա օլունուր քի իշ, հիւքիւմէ-
թը Մըսըրիեհ թագըմիւտան պիր թագ-
միտաթ իթմաթը պիր ամա, թագ-
միտաթըն իթմաթնա թէրէտտիւտ
կէօսթէրիլիքէ շարէսիգ ուղար: իշ-
թէ, չիմտիեհ գառար պէօլէ հազգ-
սըզ, նիճէ թագմիտաթ վիրիլի տիր:
Մէրհում Մէհմետ Ալի վէ Ապպա,
վէ Սաիտ բաշալարըն ղէմաննտան
սարֆը նաղարա, եալընը յօթիվի
Մըսըր իսմայիլ բաշա հազրէթլէրի ղէ-
մաննտա տիւէլի էճնէպիւնի գարա-
րը իւզէրինէ, Մըսըր իսմայիլի թարա-
ֆընտան վէրիլին թագմիտաթն ճէտ-
վէլի, մալիյէ միւտիւրանտէն իսթէնի-
լիպ, աթֆը նաղար օլունսա վէ հա-
լէա ֆապ ու թէսվիյէ օլունմաթը տա-
վալարըն մըգտար վէ ատէտի պիրիսէ,
Էվրօպա վիւքէլաթնտան բէք չօղու-
նուն թէհայեիւրտէ գալաճաղընը պի-
լիւրիմ:
Շիմտիքի հալտէ, իսթիվի Մըսըր
հազրէթլէրի բէք միւշքիլ պիր հալ-
տէ իսէ տէ, միւշքիլի հազրէթլէ-
րի, էֆըրարը աթ ու հազգաճիեթ-
լէրին չիմտիեհ գառար պիր չօգ է-
սէրլէ մէյտանա գօյմուշ վէ միւքթէ-
ղիեթթը հազրէթլէրի պուլունտան թէ-
րագըրաթնա նէ տէրէճէ րաղպէթ
պուլունտուրընը իսպաթ իթմիշ
տիր, Պէնաշն ալէյ, մուհաճէտաթը
աթիլիքէնի պաղը մէրթէպէ թատիլի-
նէ գըրեմ իթմէսի, վէ պու պապտէ
տիւէլի էճնէպիւնի մուսվէնէթի
թալէպ իլլէմէսի ումուրը ղարուրիե-
տէն տիր:
Թէպաթը Մըսըրտա քէսպի սէր-
վէթ վէ քէմալ էֆիլիեթթը ճան ու մալ
իլէ իգամէթ իթմէթտէ օլան տիւէլը
էճնէպիւնի, ուսուր մէհաքիմ Մըս-
րիեհ մէսվէսիտէ պիր թագըմ միւշ-
քիւլաթ չըգարաթտան իսէ, պիլ
ապ, թասալվուր օլունտան իսպաթ
ու թատիլաթն մուսվէնէթ վէ մու-
վաֆաթաթ իթմէլէրի ատալէթ իգթի-
գաթնտան տըր: Մըսըրտա գօնադար-
ուգ ուսուր, մուհիպի միւշքիւլաթ
օլունտաթն պաղա, քիւլլի մէսարիֆ
գարուրա շալաթտա, մէսէլա, պիր
թագըմ արթիլի իսպաթնի իսթիլի-
տաթնա իճթիեհ կէօրիւնմէթտէ օլ-
ունտաթն, Մըսըրն միւթէսալվուր
օլան ուսուր մէհաքիմի, Էվրօպա
թատիլգ օլունտաթն տէ, պու մէ-
սարիֆի քիւլլիլիեհէ հաճէթ մէսս իթ-
մէնէճէլի տէրքեար տըր: իսթիվի Մը-
սըր հազրէթլէրի, էճնէպիւնի հազգըն-
տա տալի ատալէթ ու հազգաճիեթ
գաթիտէսիլի իթիլաթ պուլունտա ի-
քէն, աճէպա Էվրօպալըար, միւլք,
վէ եա կաղ, վէ գալաթըմ թամիրի վէ
թարիգ ու մէսպիր իլին ախղ օլունտան
վիրիլի վէ լուսուճա, նէ նիսպէթտէ
հիսսէմէնտ օլմագտա տըր, իշթէ պու-
րաթը, միւթալէաեհ շաեան տըր:
Մըսըրտա ուսուր մէհաքիմի թան-
ղիմ ու իսպաթ մէսվէսի, 1870 սէնէ-
սիլտէ մէյտանա գօնադարաթ, հէր
ճիւթիլի բէք չօգ միւլաթէրաթնա սէ-
պէպիւնի վիրիլի իսէ տէ, պու տէ-

ֆա, պիր սուրէթը հասէնէտէ հալ-
ու թէսվիեթի մէմուր տուր:
Իսթիվ հազրէթլէրին էֆըրարը
ճիւթիլին թէսվէճիւհ ու մուհապպէ-
թիլի գաղաճաթտան իսպաթ օլուն-
տաթն, պու մէսվէտէ տալի աթ
ու հազգաճիեթտէն շալաթաթաթա-
րը տէրքեար տըր:
Իսպաթը մէգպուրէ իլին իճապ ի-
տէն թէսվիւթը վիրիլ, թէսվիւթը
մէգպուրէնի, տիւէլը էճնէպիւնի մէ-
պուսարընտան միւլքէքէպ պիր գօ-
միսիւն թարաֆընտան թէտգըգ գըլըն-
մասըն թէքիլի իթմիշ տիր:
Պուլունտան պաղա պիր թագըմ կէնճ
Մըսըրըլար, Էվրօպաթա հուգուգ
տէրալէրին թէսվաթի իլէ Էմալ իթմիշ
օլունտաթն կիւլի, պիր թագըմ տալի,
հալէա Լօնտաթաթ, վէ Բարիս, վէ Պէր-
լին վէ վիլէնտաթ թագիլ իթմէթտէ
օլունտաթն հալտէ, Մըսըր մահաթէլէ-
րին տէ Էվրօպալը հաքիմիլէր պուլուն-
մասը տալի թատալվուր օլունտաթն տի-
մէք օլուն:
Իսպաթաթ շու թէսվիւթաթն,
շաեանը թագսիւն օլուն, պիրթէճ-
րիւպէ պուլունտաթն, գուսուրուր օլուն-
տա թէպէյիլին իթմիլի հալտէ, մու-
հաճէտաթն աթիլիէնի ճէրէեան իթ-
տիրիլմէսիտէ հիշ պիր միւշքիւլաթ օլ-
ունտաթն:
Սիւէլի գաճալընն իգմալ ու գիւ-
շաթը վէ Մըսըրտա Էվրօպալըար մէ-
նաթիլին նիհանէթ տէրէճէտէ արթ-
մասըլա, Մըսըր մէմայիլի, ուղաթ
վէ նաթալիւթ պիր մէմայիլ ատտ օ-
լունտաթն, արթըգ ճալիլ օլունտաթն:
Իսթիվ հազրէթլէրի, բէք չօգ միւշ-
քիլ մէսվէլէրի հալ իլլէմիշ վէ չիմտի-
քի մէսվէլէրի տալի հալիլտէ, տի-
ւէլի էճնէպիւնի մուսվէնէթի իլէ
նալիլ օլմաթը մէմուր տուր:
Ս. ճՕՀԵ ՖԵՐՄԱՆ
(ԼԵՎԵՆԵՆԵՐԵ)
Ն. Է. Լ. Ի. Յ. Է.
Պէն-ՊրաճՏԱ Պիր ճիւլմէթ
Մ. թիւհամ նամ քիմէսնիւն քէնտի
գարաթընը վէ գարաթընը մաշուգաթ
վաթըմաթըլա, Պէն-ՊրաճՏԱ նամ իպիր
նէվ ղէհիլ իլէ ղէհիլլէնի օլունտաթն
մէսվէսի, նիհանէթ Լիւտր-է-Լուար
մահաթէսի հուգուրունա չըգըն տըր:
Մէգըրիւր ճիւլմէթը հազգընտա թու-
րինտէ ղիեաթնիլլէ սէօլլէնմէթտէ օ-
լունտաթն պէլի սալիլ վաթըմաթտա վու-
գ ու պուլունտա օլունտաթն, տաճա ղիեա-
տէ թատիլաթնա իթիլիլի տիր: Լա-
ֆարթ, Լաքսաթ վէ սալիլ գարաթը իլէ
իլլաթ օլունտաթն, մէրգուլմէնի տալի
հէլալի նէֆ ու ղարաղընտան նալի
գօնաթընը ղէհիլլէնի օլունտաթն պի-
լիլ պիր չօգ ատալար մուհաթէնէ
չաղըլաթըլար:
Մէրգուլմէ տուր թիւհամ վէ թէլիլ
իսթիլտէ պիր տէլիլաթն իթիլի պիր-
լիքտէ Լիւտր-է-Լուար մահաթէսի հա-
քիմի հուգուրունտա, Մ. թիւհամ իս-
թիլիտէ Պէն-ՊրաճՏԱ իճրտ օլունտան ճիւ-
նէթ հազգընտա մէսուր թուլունտա-
լար:
Մէրգուլմէ տուր թիւհամ տաճա կէնճ
օլունտաթն 28 եաղընտա իսթիլ, պիր չօգ սէ-
նէլէրտէն պէրու եալընը պիր Էվա-
տը տօղմուշ, վէ քէնտիսիլին էտէպ ու
թէրպիլիսի աղ օլունտաթն, շաթիտէն հէլալի
նէֆաթ մալիլ պուլունտաթն տիր:
Մ. թիւհամ տալի մէքթէպիլ թէպի-
լի թատալլէրինտէն օլունտաթն, մէրգուլ-
մէ իլէ, քէնտիլ բէտէր ու վալիտէսիլին
րէլինէ գարըն օլունտաթն էվլէնտիլի վա-

գըլմ երկիրմի ետի եաղընտա իսթիլ, վէ
մէրգուլմէնի բէտէրի Լիլէօլտէ պիր
գաճիլէնի իսթիլ:
Մէրգուլմ թիւհամ, 1868 սէնէսիլտէ
հէքիմ օլունտաթն, քէնտի կէնճ գար-
աթըլա Սէն-ՊրաճՏԱ նամ մահաթէլէ
նաթալ օլունտաթն օլունտաթն, մէքըրիւր ճի-
նաթէթ տալի թուրինտէ Սէն-ՊրաճՏԱ
ճիւլմէթիլ թէսվիլ օլունտաթն տուր:
Մէրգուլմէ կէնճ գառըն հէրնէ գա-
տար պիր չօնուգ վալիտէսի օլունտաթն
իսթիլ տէ, ապա սիւս վէ տիւլլէն մու-
հապպէթիլին էլտէն պարագաթաթաթ
էվլէ իսթմէթլէրէ պապաթաթընտան
գարըն գօնա պէյիլիտէ տալիմա միւ-
նաթաթ ղուհուր իթմէթտէ իսթիլ:
Մուհաթէպէ հէնկիւթաթնտա, թիւ-
համ քէնտի իսնէսիլտէն պիր իսա-
թաթնաթն քիւշաթ իսթիլ, Սէնտաթաթ
եաթաթնաթը, վէ տիւլլէն էլիտէն
սալիլաթիլիլ թէլիլ իսթիլտէ պիր
կէնճ սաթըր գապուլ իսթիլ, վէ մէր-
գուլմ սաթըր թիւհամ ղարաթիլ վէ իգ-
տաթըլա քէսպի սըհիլ իսթիլէք սիլ-
քի սաթըրիլիտէն չըգաթ լուսաթը-
նը ալըր, վէ թիւհամ իսնէսիլտէ
գալըր, վէ մէրգուլմ սաթըրի սուֆրա-
թնտա գապուլ իսթիլ իսթիլ:
1871 սէնէսիլ մալիս աթընտա թիւհամ
քէյիլիլի պօղաթաթ, քէնտիսիլի պաթ-
աթըմաթ իլին չաղըրմը օլունտաթն սա-
լիլ պիր հէքիմ, թիւհամ ղարաթը-
նը թարիֆլէրինէ նէգաթն, մէրգու-
լմն իսթաթաթը պիր իլիլ սէպէպիւն-
տէն հուսուլէ կէլմիշ օլունտաթն սէօլ-
լէր:
Թիւհամ, Բարիսէ կիլմիշ օլունտաթն
տէթ իթմիլիտէ, երնէ էվլէլիլ իսա-
թաթաթն եաթաթաթ, իւզէրինտէ
պիր պաշ սէրսէլիլի վար իսթիլ, վէ սա-
լըլաթ վէ իսթիլիլ իսթիլ իսթիլ. ա-
րաթան պիր գաշ կիւն կէյիլէք, երնէ
կիլիլիլ. քէնտի իսթաթաթը միւտ-
տէթիլտէ գարաթը վէ թէլիլ քէնտի-
սիլի պաթաթաթ իսթիլ, Ֆաթաթ յու-
լիս իլիլ կիլիլ, սապաթաթն գաճ-
վալթ իթմիլիլտէն սօնրա, էպլէ պիր
տէհիլթուր սուրէթտէ թուլունտաթն
մէքըրիլ իսթաթաթաթն քի, աթաթ
իսթիլ վէֆաթ իլլէր:
Թէլիլ պիր աղ վաթըլմ մէրգուլմէ
տուր թիւհամն եաթընտա գալաթը-
տար սօնրա, շահիլտէրին իթմիլիլ
նէ նէգաթն, մէրգուլմտէն ալըլըր:
Մէրգուլմէ թէլիլ իլէ էվլէնմէնէ սէօլ
վէրմիշ օլունտաթն պիր չօգ մէքթուպ-
լար թատիլգ իթմէթտէ տիրէր. ֆա-
թաթ սօնրաթն քէնտի սէօլիլտէ
պուլունտաթը իլին, թէլիլ քէնտի-
սիլի եաթըլ օլունտաթն ճիւլմէթիլ մէյ-
տանէ չըգարաթաթը թէհտիլ եօլ-
լու մէրգուլմէն պիլիլտիլ իսթիլ տէ,
բօլիս մէրգուլմն պու աղվիեթընա
աթաթ էհէմիլիլ վիրմէլ, Լաքիւն
սօնրաթն քէնտի ճիւլմաթըն սալիլ-
լէրինէ թէպիլ իթմիլիլտէ, մէրգու-
լմնաթն պիր ճիւլմէթիլ իսթիլ
վիրմէլիլ գարաթ գըլար:
Թէլիլ հէր պիր շէյիլ քէսպիլիլ իգ-
րար իսթիլէք Պ. թիւհամ Բարիսէ
կիլմիլիլ հէնկիւթաթնտա, քէնտի գա-
րաթընը, գօնաթընէ օլունտաթն իսթիլ-
տիլիլ, վէ օլունտաթն սօնրա քէն-
տիսիլ իլէ էվլէնմէլիլ սէօլ վէրմիշ,
վէ քէնտիսիլ տալի մէրգուլմէնի պու
ճիւլմէթիլիլ իլլաթ օլունտաթն, թիւհա-
մն իսթիլիլ գաճիլիլ իլլտէ Պէն-ՊրաճՏԱ
գարաթընը օլունտաթն մէյտանէ
չըգարըր:
Պուլունտա իւզէրինէ, մէրգուլմէ հա-
քիմ հուգուրունտա թէլիլ իլէ միւնա-

գաթ իթմէնէ պալաթաթաթ, մէրգուլմ
իլէ ապա միւնաթաթաթ օլմաթընը
իսթաթա իսթիլ իսթիլ, չի ֆալիտէ քի
մէրգուլմէնի պու սէօլլէտիլիլ մու-
ղալիլիլ իսթաթա իսթիլ պիր չօգ շա-
հիլտէր վար իսթիլ, պուլունտան տա գաթի
նաթար, պու պապտէ ապա իսթաթ օ-
լունտաթնաթ թէտպիրլէր էլէ ալըն-
մըլ օլունտաթն թատիլգ իսթիլ պիր
չօգ մէքթուպար օրթաթաթ պուլուն-
մաթ տա իսթիլ:
Մէրգուլմէ թէլիլիլ պու տէտիլլէ-
րինի քէնտի հասէթիլտէն նալի, վէ
քէնտիսիլ իլէ էվլէնմէլիլ իլլիլ իսթիլ-
լանմըլ օլունտաթն սէպէպիլ իլէ իսթիլ-
նի իսթաթա իսթիլ, Լաքիւն օլ հէնկիւթաթն
պիրպիլլէրինէ եաթըլ օլունտաթն
մէքթուպարտան, թա Մ. թիւհամն
վէֆաթընտան էվլէլ պիրպիլլէրիլ իլէ
միւնաթաթաթաթ օլունտաթն, վէ
գարաթընը քէնտիսիլիլ միւլմիլ իսթիլ-
նէք տէրէճէտէ մէրգուլմէ իսթիլլէր
կէօսթէրաթիլ թագըլլէր օլունտաթն
տուր:
Չէհիլլէմէ մատտէսիլի կէլիլնէ,
պու տալիլ սօքթօր րուսէնիլ միւլթէ-
վէֆա թիւհամն աղաթընտա Պէն-ՊրաճՏԱ
նըշանէլլէրի պուլունտաթն օլունտաթն
թատիլգ օլունտաթն տուր:
Թէլիլ էսմէր եիւլլիլ վէ թէլիլ պը-
եթըլ պիր տէլիլաթն օլունտաթն, Բա-
թաթ չիլլէր ճիւլմէթիլիլ պիրիլիլ օլուն-
տաթն, վէ բէք մալիլաթը պիր աթաթ
տէլիլ իսթիլ:
Մէրգուլմ մատաթ թիւհամն քէն-
տիսիլ պիր թագըմ հէտիլլէր վիր-
միշ օլունտաթն նաթալ պիրլէ, էվլէլա
պիր ուֆաթ տուր քիթաթ, վէ սօն-
րաթն Սիւհաթն օլունտա իլլմէք ի-
լիլ կիլիլնէք պօթիլլէր վիրաթիլիլ պէ-
եան իթմիշ տիր:
Թէլիլ, մատաթ թիւհամն քէնտի
գօնաթընը էճաթաթնաթն քէնտի-
սիլիլ աթաթըլ օլունտաթն ղէհիլիլ իս-
թիլ բէք իլիլ իսթաթնա կէթիլլէմիլ
տիր. մէրգուլմէ քէնտի գօնաթընը
գաճիլիլ քէնտի էլիլ իլէ բիլլէրմիշ
վէ շէքիլ տալի քէնտիսիլ գարաթըլը-
մըլ տըր:
Մ. թիւհամ, Պէն-ՊրաճՏԱ սէպէպիլլէ տէհ-
չէթուր սէրէնաթաթաթ կիրիլլէր օ-
լունտաթն, էվլիլաթն աթաթաթ իսթիլ
տէր վէ տալիլաթն սընըլաթն շէքիլիլ ի-
սթիլ, թէլիլիլ նաթաթն նէգաթն, պի-
լէլլէրիլ վէ աթաթաթ պիւլլիլլէր:
Մաթաթ թիւհամ, թէլիլ իլէ էվ-
լէնմէլիլ իլլիլ մէրգուլմն քէնտիսիլ-
նի էօլունտաթն իսթիլաթն օլունտաթն
իսթիլ, հաքիմ Մ. Չօրի տալիլ մէրգու-
լմնաթն աղվիեթ թագըլլէր օլունտաթն
լարընը շէտիլլէր իսթաթա իսթիլ. Մ.
Հուսար վէ Մ. Բարէ մէրգուլմն տուր
թիւհամ հիւսթէ իսթիլլէր, վէ Մ.
Սէլիլ տալիլ, մէրգուլմն պու ճի-
նաթէթն ապա իլլաթ օլունտաթն
թէքըրիլ իսթիլ:
Չաքիմ մատտէյի իսթաթա եօլուն-
տէյիլ էֆէնտիլիլ պիլիլտիլտէն սօն-
րա, թէքար մուհաթէն օտաթընա
կիրէլէք, մէրգուլմ աղվիեթ թագ-
թընտա պուլունտան թէլիլ վէ մատաթ
թիւհամն իւզէրինէ ապա պիր ճիւլմ
թէպէյիլ իթմէթիլիլ, վէ իլլիլիլ
մէրգուլմնաթ սալը վիրմէնէ էմիլ իլլէ-
միշ օլունտաթն պիլիլտիր: